

والدین، جامعه و مسئولین به تعلیم و تربیت فرزندان روزافزون است و عده کثیری به حقیقت پذیرفته اند که معقول ترین سرمایه گذاری، سرمایه گذاری در راه آموزش و پرورش فرزندان است.

از بدهیات امر تعلیم و تربیت این است که «تعلیم» و «تربیت» از هم جدا نیستند و به منزله دو بال یک پرنده اندوشک نیست که پرواز بادویال میسر است. آنگاه که کودک از اعتماد به نفس، آرامش درون، صفای قلب و نگرش مثبت نسبت به مربی خود برخوردار است، آموزش نیز برایش لذت بخش و مؤثر است و آنگاه که، نزلزل و تردید، ترس و اضطراب، وسوسه های شیطانی و تنفرو انزجار نسبت به مربی بر وجودش حاکم است، آموزش هم چندان اثری و ثمری نخواهد داشت. در چنین شرایطی بر فرض که پیشرفت ظاهر فریبی را در آموزش ببینیم پرنده ای یک بال پروارنده ایم که ظاهرش پرنده است لکن صفت اصلی پرنده یعنی «پرواز» را در او نمی توان یافت.

اتخاذ شیوه های درست در تعلیم و تربیت از ضروریات پیشرفت کار و وصول به هدف است. این مقاله ضمن تأکید بر شیوه های تربیتی درست مثل: تشویق، تکریم شخصیت، رابطه محبت آمیز (با شرایط لازم)، بر آن است تا استفاده از تنبیه بدنی را به عنوان یک روش نادرست تربیتی در آینه تحقیق نگریسته و برخی پیامدهای آن را برای خوانندگان محترم بیان دارد. شایسته ذکر است که کار تعلیم و تربیت به دنبال اهداف درازمدت است نه تغییر یا ایجاد موقتی یک رفتار. پس ضرورت ایجاب می کند که به پیامدهای همه جانبه هر یک از برخوردها و شیوه هایی که در مقابل مربی اتخاذ می کنیم. بیندیشیم از طرفی مقبول هر صاحب خردی، بیان مستند و مدلل

مشاوره

تحقیقی پیرامون پیامدهای تنبیه بدنی

تقدیم به تمامی کسانی که دست در کار تعلیم و دل در گرو تربیت دارند

پژوهشگران:

محمدعلی رضازاده

عباسعلی رضانی

سبقت الله هراتی زاده

اهمیت تعلیم و تربیت

«هر مولودی بر فطرت توحید متولد می شود. پدر و مادر او وی را زردستی، مسیحی و یا یهودی باری آورند.»

(پیامبر اکرم ص)

در روایت فوق مسئولیت خطیر والدین،

پیوند ناگسستنی سرنوشت فرزند با شخصیت والدین مربی، تربیت پذیری انسان، اهمیت روش و امکانات و شرایط در امر تعلیم و تربیت، بر ما روشن می گردد. جای خوشوقتی است که در اواخر قرن بیست و در آستانه قرن بیست و یکم توجه

مقاله در زمینه تربیت و تعلیم است. در این مقاله به اهمیت تعلیم و تربیت پرداخته شده است. نویسنده به اهمیت تعلیم و تربیت در زندگی انسان اشاره کرده است. همچنین به اهمیت تعلیم و تربیت در جامعه و کشور اشاره کرده است. نویسنده به اهمیت تعلیم و تربیت در خانواده اشاره کرده است. همچنین به اهمیت تعلیم و تربیت در مدرسه اشاره کرده است. نویسنده به اهمیت تعلیم و تربیت در دانشگاه اشاره کرده است. همچنین به اهمیت تعلیم و تربیت در محیط کار اشاره کرده است. نویسنده به اهمیت تعلیم و تربیت در محیط زندگی اشاره کرده است. همچنین به اهمیت تعلیم و تربیت در محیط اجتماعی اشاره کرده است. نویسنده به اهمیت تعلیم و تربیت در محیط فرهنگی اشاره کرده است. همچنین به اهمیت تعلیم و تربیت در محیط سیاسی اشاره کرده است. نویسنده به اهمیت تعلیم و تربیت در محیط اقتصادی اشاره کرده است. همچنین به اهمیت تعلیم و تربیت در محیط علمی اشاره کرده است. نویسنده به اهمیت تعلیم و تربیت در محیط هنری اشاره کرده است. همچنین به اهمیت تعلیم و تربیت در محیط ورزشی اشاره کرده است. نویسنده به اهمیت تعلیم و تربیت در محیط تفریحی اشاره کرده است. همچنین به اهمیت تعلیم و تربیت در محیط اجتماعی اشاره کرده است. نویسنده به اهمیت تعلیم و تربیت در محیط فرهنگی اشاره کرده است. همچنین به اهمیت تعلیم و تربیت در محیط سیاسی اشاره کرده است. نویسنده به اهمیت تعلیم و تربیت در محیط اقتصادی اشاره کرده است. همچنین به اهمیت تعلیم و تربیت در محیط علمی اشاره کرده است. نویسنده به اهمیت تعلیم و تربیت در محیط هنری اشاره کرده است. همچنین به اهمیت تعلیم و تربیت در محیط ورزشی اشاره کرده است. نویسنده به اهمیت تعلیم و تربیت در محیط تفریحی اشاره کرده است.

است. زیرا بیان متکی بر ذهنیت یک یا چند فرد، اعتباری ندارد. به همین منظور کوشیده‌ایم ضمن آراستن مقاله با بیان پیامبر اکرم (ص) به عنوان حسن مطلع و سندی از زبان معصوم، ادامه سخن بیشتر متکی بر یافته‌های تحقیق باشد که با رعایت ضوابط لازم و بدور از هر نوع تعصب اجرا شده و چیزی جز انعکاس برخی پیامدهای تنبیه بدنی در ابعادی از شخصیت این گونه شاگردان نیست.

به منظور آشنائی خوانندگان با چگونگی انجام تحقیق و مفاهیم مربوطه، نکاتی لازم به توضیح است.

توضیح مفاهیم

با توجه به اینکه موضوع تحقیق، عبارت است از: «بررسی رابطه تنبیه بدنی با پرخاشگری، افسردگی و افت تحصیلی دانش‌آموزان است لازم است مفاهیم فوق‌آنگونه که در تحقیق مدنظر بوده بیان گردد.

— منظور از تنبیه بدنی در این تحقیق هرگونه آزار جسمانی است که به مرتربی وارد آید. که ممکن است از شدت و تکرار یکسان برخوردار نباشد و به همان نسبت عواقب یکسانی نخواهد داشت.

— پرخاشگری به رفتاری گفته می‌شود که «هدف آن آسیب رساندن (جسمانی، زبانی، مالی) به فرد دیگر است که با قصد و اراده صورت می‌گیرد.» و در این تحقیق پرخاشگر کسی است که نمره او در تست پرخاشگری «آیزنگ» بالاتر از ۱۰ باشد.

یکی از دیدگاه‌های توجیه‌کننده عمل پرخاشگری در روان‌شناسی این است که پرخاشگری را همچون رفتار اجتماعی آموخته شده‌ای تلقی می‌کنند. این دیدگاه که به «باندورا» منسوب است اعتقاد دارد که فرد از تجربیات گذشته خود واکنش‌های پرخاشگری را می‌آموزد.

— افسردگی، این گونه تعریف شده است: «غم و اندوه نسبتاً طولانی، فرد بله و گیج و کسل به نظر می‌رسد، مایل به تنهایی است، اصولاً نومیست، تمرکز حواس ندارد، جز قسمتهای تیره زندگی را نمی‌بیند، اختلال در خواب دارد، از احساس تجاوزات خصمانه مبهم رنج می‌برد.» و در این تحقیق افسرده کسی است که نمره او تست افسردگی «بک» ۸ و بالاتر است.

— در این تحقیق فرد دارای افت تحصیلی به کسی گفته می‌شود که در طول تحصیل خود حداقل یک سال یا بیشتر سابقه مردودی یا ترک تحصیل داشته باشد.

— در این تحقیق افرادی نرمال تلقی شده‌اند که هیچ یک از سه ویژگی فوق را نداشته باشند.

هدف از اجرای تحقیق و ضرورت آن مجریان تحقیق با توجه به اطلاعات نسبتاً مستندی که از فرهنگ جامعه دارند اطمینان داشتند که برخی والدین و مربیان اقدام به تنبیه بدنی می‌نمایند و با توجه به رشته تحصیلی و شغل خود پیامدهای ناگواری برای تنبیه بدنی حدس می‌زدند لکن تحقیقی لازم بود تا تحلیلی مستند بر این فرض میسر گردد و بتوانند اظهاراتی با زبان اعداد و ارقام برای آن عده از مربیان و والدین دلسوزی که دست در کار تعلیم و دل در گرو تربیت دارند. ارائه کنند.

نحوه اجرا و نمونه گیری

جامعه آماری تحقیق، کلیه دانش‌آموزان پایه دوم مدارس راهنمایی تحصیلی شهرستان فردوس اعم از دختر و پسر می‌باشند.

پس از تهیه پرسشنامه مقدماتی و تأیید آن توسط استاد راهنما، پرسشنامه همراه دو تست پرخاشگری و افسردگی به صورت

آزمایشی روی عده‌ای از دانش‌آموزان پایه دوم راهنمایی در منطقه سرایان اجرا شد و پس از رفع اشکالات، پرسشنامه نهائی، تهیه و مجدداً به تأیید استاد راهنما رسید.

برای اجرا نهائی از کلیه دانش‌آموزان کلاس دوم مدارس راهنمایی شهرستان فردوس ۲۳ درصد جمعیت هر مدرسه در نظر گرفته شد. (۳ درصد برای افت و ۲۰ درصد برای بررسی).

هنگام مراجعه به مدارس با همفکری مسئولین مدرسه افراد چهار گروه با رعایت اصول لازم انتخاب و پرسشنامه و تست پرخاشگری و تست افسردگی روی هر چهار گروه اجرا گردید. چنانچه بعد از اجرا مشخص می‌شود که پاسخ دهنده‌ای برابر تعاریف مذکور جزء هیچ یک از گروه‌های چهارگانه محسوب نمی‌شود با دانش‌آموز دیگری جایگزین می‌شد و برای این کار مجدداً به مدرسی مراجعه گردید.

لازم به ذکر است که کلیه مراحل تحقیق اعم از اجرا و تجزیه و تحلیل و تهیه گزارش توسط محققین انجام شده و در اجرا شیوه یکسانی اتخاذ گردیده است. هنگام اجرا شاگردان بخوبی توجه شده‌اند و جهت جلب اطمینان آنها توضیح داده شده که از قید نام خود در پرسشنامه خودداری نمایند.

نتایج حاصل از تحقیق

مهمترین نتایج این تحقیق را می توان در چهاربخش به شرح زیر خلاصه نمود.

الف - نتایج عمومی و هویتی

بخشی از سئوالات پرسشنامه در این تحقیق جنبه هویتی داشته که اطلاعاتی عمومی بدست داده و برخی از نتایج جالب و مهم آن به شرح زیر است:

۱ - بیش از ۹۲ درصد مادران دانش آموزان مورد مطالعه خانه دار بوده اند و تنوع مشاغل در بین پدران بسیار بیشتر از مادران بوده است.

۲ - وضع سواد پدران و مادران به گونه ای است که بیشترین فراوانی مربوط به پدران و مادرائی می شود که سوادشان در حد ابتدائی بوده است.

۳ - ۳۳ درصد مادران و ۲۳ درصد پدران بیسواد بوده اند. ۱۸ درصد پدران و ۳ درصد مادران موفق به گذراندن تعلیمات عمومی (پایان دوره راهنمایی تحصیلی) شده اند و این دو نکته مبین آن است که زنها بسیار کمتر از مردها از امکانات تعلیمات عمومی بهره مند شده اند علاوه بر آن از برخی سئوالات پرسشنامه این نتیجه بدست آمد که در روستاهائی که امکانات ادامه تحصیل تا

سطح راهنمایی وجود ندارد والدین با آرامش بیشتر حاضرند پسرانشان را برای ادامه تحصیل از خود جدا کنند تا دخترانشان را (چرا که دختران نیاز به حمایت و سرپرستی بیشتر والدین دارند) و این خود سبب می شود که دختران بیش از پسران از ادامه تحصیل محروم بمانند.

۴ - تنها در گروه پرخاشگر (چه پسر و چه دختر) طلاق در خانواده اتفاق افتاده است.

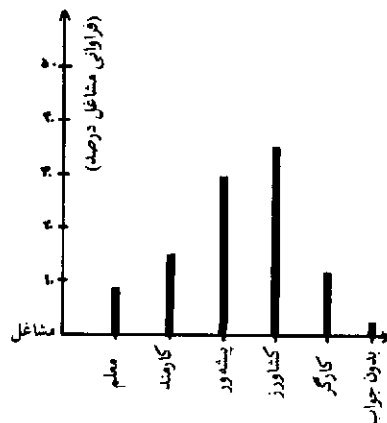
۵ - در خانواده هائی که پدر کارگر ساده (کارگر ساختمانی یا کشاورزی) بوده فرزند نرمال مشاهده نشد.

۶ - پدران معلم بیش از سایر گروههای شغلی فرزندان نرمال داشته اند.

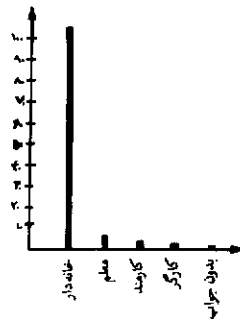
۷ - در بین دانش آموزانی که در حال حاضر بیش از همه تنبیه بدنی می شوند، پسران پرخاشگر و دختران افسرده بیشتر دیده می شوند. لذا به احتمال می توان گفت پی آمد تنبیه بدنی در پسران بیشتر پرخاشگری و در دختران بیشتر افسردگی می باشد.

نمودار درصد فراوانی انواع مشاغل

پدران در هر دو گروه پسر و دختر

نمودار مقایسه درصد فراوانی مشاغل مادران در دو گروه دختر و پسر

۸ - دانش آموزانی که تاکنون کمتر از

همه تنبیه بدنی شده اند بیشتر افراد نرمال می باشند.

۹ - پسران بیشتر به دلیل کم کاری درسی و دختران بیشتر به دلیل درگیری با

خواهران و برادران تنبیه بدنی می شوند. از

طرفی بیشترین تنبیه بدنی پسران (۴۸ درصد) توسط اولیای مدرسه و بیشترین تنبیه

بدنی دختران (۲۸ درصد) توسط پدر صورت گرفته (که چون این نتایج از دو سؤال

مختلف بدست آمده و یکدگیر را تأیید می کند می تواند دلیلی باشد بر دقت و

صداقت پاسخ دهندگان) بطور کلی ۱۶ درصد پسران و ۳۶ درصد دختران اظهار

داشته اند که تاکنون تنبیه بدنی نشده اند. لذا سابقه تنبیه بدنی در پسران بیش از دختران است.

۱۰ - رفتار توأم با دیگر آزاری در پسران

پرخاشگر و دختران افسرده بیش از سایر گروهها و در افراد نرمال کمتر از سایر گروهها مشاهده می شود.

۱۱ - بین دو گروه نرمال و پرخاشگر

پسر از نظر دیگر آزاری تفاوت، معنی دار است^۲ در صوتی که این تفاوت در گروه

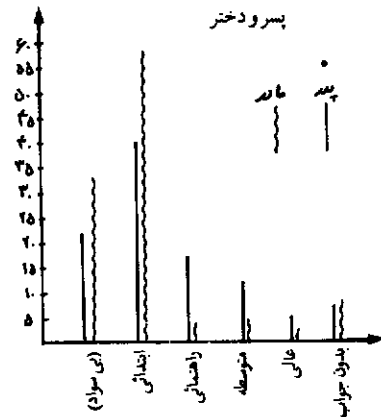
دختران معنی دار نیست.

۱۲ - بیشترین مشکلات پسران مربوط

به مسائل آموزشی و بیشترین مشکلات دختران مربوط به مسائل خانوادگی بوده

است. (این نتیجه نیز با مورد ۹ همخوانی دارد).

نمودار مقایسه میزان تحصیلات پدر و مادر بر حسب درصد در هر دو گروه پسر و دختر

ب: نتایج مربوط به رابطه تنبیه بدنی و پرخاشگری

دانش‌آموزان پرخاشگر در دو گروه دختر و پسر مورد بررسی قرار گرفتند که مهمترین نتایج حاصل در مورد ایشان به شرح زیر است:

۱- در هر دو گروه دختر و پسر پرخاشگری بیشتر در دانش‌آموزانی مشاهده می‌شود که در خانواده‌های پرجمعیت (۸ نفره و بیشتر) رشد کرده‌اند. بویژه در گروه پسران افزایش پرخاشگری با افزایش جمعیت خانواده نسبت مستقیم دارد.

۲- به استناد معدل سال قبل هر دانش‌آموز، گروه پرخاشگر (چه پسر و چه دختر) در تحصیل موفق‌تر از گروه افسرده بوده‌اند.

۳- مشکلات گروه پرخاشگر هر دو جنس بیش از همه مشکلات فردی و اجتماعی بوده است تا مشکلات آموزشی و خانوادگی.

۴- بین دو گروه پرخاشگر و نرمال پسر از نظر وجود و عدم تنبیه بدنی در گذشته تفاوت معنی‌دار وجود دارد که این تفاوت در دختران معنی‌دار نیست.

۵- بین دو گروه پرخاشگر و نرمال پسر از نظر وجود تنبیه بدنی در حال حاضر تفاوت معنی‌دار وجود دارد.

۶- بین دو گروه پرخاشگر و نرمال پسر از نظر دفعات تنبیه بدنی تفاوت معنی‌دار وجود دارد و این تفاوت در دختران معنی‌دار نیست.

۷- بین دو گروه پرخاشگر و نرمال پسر از نظر شدت تنبیه بدنی تفاوت معنی‌دار است و این تفاوت در دختران معنی‌دار نیست.

۸- تفاوت میانگین نمره پرخاشگری پسران و دختران نرمال در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنی‌دار است و این بدان معناست که بطور کلی پرخاشگری در جامعه پسران بیش از جامعه دختران وجود دارد در صورتی که در مورد افسردگی دو جنس چنین استنباطی نمی‌توان کرد.

۹- رابطه تنبیه بدنی و پرخاشگری در هر دو جنس مثبت است.

۱۰- نتیجه تنبیه بدنی در هر دو جنس بیشتر افسردگی و کمتر پرخاشگری است.

۱۱- روی هم رفته در مقابل تنبیه بدنی، هر دو نوع واکنش پرخاشگری و افسردگی در پسران نسبت به دختران شدیدتر است.

ج- نتایج مربوط به رابطه تنبیه بدنی و افسردگی

تنبیه بدنی بیشتر زمانی سبب افسردگی می‌شود که تنبیه شوند. به دلیل نتواند در مقابل تنبیه کننده رفتار پرخاشگرانه مقابل نشان دهد در چنین شرایطی فرد به نوعی تهاجم تلافی جویانه به درون متوسل می‌شود که توأم با خودخوری و احساس کهنتری می‌باشد و حاصل این واکنشها رفتارهای حاکی از افسردگی است.

مهمترین نتایج مربوط به افسردگی و تنبیه بدنی در این تحقیق را می‌توان به شرح زیر خلاصه کرد:

۱- در هر دو جنس پسر و دختر گروه افسرده بیش از سایر گروهها تنبیه بدنی

شده‌اند و گروه نرمال کمتر از سایر گروهها. ۲- بین دو گروه افسرده و نرمال در هر دو جنس از نظر دفعات تنبیه بدنی تفاوت معنی‌دار وجود دارد.

۳- بین دو گروه افسرده و نرمال در هر دو جنس از نظر شدت تنبیه بدنی تفاوت معنی‌دار وجود دارد.

۴- در واکنش افسردگی پسران نسبت به شدت تنبیه بدنی و دختران نسبت به دفعات تنبیه بدنی حساس‌ترند.

۵- بطور کلی گروه افسرده هر دو جنس بیشتر از سایر گروهها و گروه نرمال کمتر از سایر گروهها خوابهای وحشتناک می‌بینند و از این نظر تفاوت بین دو گروه نرمال و افسرده در هر دو جنس معنی‌دار نیز هست. این نتیجه مؤید آن دسته از نظریاتی است که اختلال در خواب و از جمله دیدن خوابهای وحشتناک را جز عوارض افسردگی تلقی می‌کند.

۶- بیشترین مشکلات گروه افسرده دختر و پسر مشکلات خانوادگی بوده است.

د- نتایج مربوط به رابطه تنبیه بدنی و افت تحصیلی

یکی از فرضیه‌های این تحقیق آن بوده است که: بین تنبیه بدنی و افت تحصیلی رابطه مستقیم وجود دارد و نتایج حاصل در هر دو جنس دختر و پسر، این فرضیه را تأیید می‌کند ولی براساس آن نمی‌توان بطور حتم پذیرفت که یکی از پی‌آمدهای تنبیه بدنی افت تحصیلی است چرا که برعکس می‌توان چنین فرض کرد که تنبیه بدنی به دنبال افت تحصیلی صورت می‌گیرد یعنی دانش‌آموزانی که کم‌کاری درسی و افت تحصیلی دارند بیشتر تنبیه بدنی می‌شوند و این خود نکته‌ای است که می‌تواند موضوع یک پژوهش دیگر باشد.

در هر حال نتایج مربوط به رابطه تنبیه

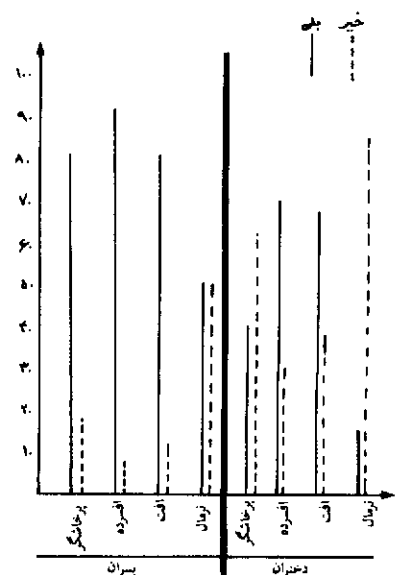
بدنی و افت تحصیلی را در این تحقیق می توان چنین خلاصه کرد:

- ۱- در هر جنس گروه افسرده و گروه دارای افت تحصیلی به اندازه هم و بیش از سایر گروهها سابقه ترک تحصیل دارند.
- ۲- پسرانی که دارای افت تحصیلی هستند بیش (۴۷ درصد) به خاطر کم کاری درسی تنبیه بدنی می شوند در صورتی که دختران همین گروه بیشتر (۶۴ درصد) به علت درگیری با خواهران و برادران تنبیه بدنی می شوند.

۳- در گروه دارای افت تحصیلی سابقه مردودی در پسران بیش از دختران و برعکس، سابقه ترک تحصیل در دختران بیشتر از پسران بوده است و این خود نشانه نوعی محرومیت از تحصیل برای دختران است.

۴- بین دو گروه نرمال و دارای افت تحصیلی، در هر دو جنس از نظر وجود و عدم تنبیه بدنی تفاوت معنی دار وجود دارد.

نمودار درصد فراوانی پاسخهای پسران و دختران به سؤال ۲۱ (آیا تاکنون تنبیه بدنی شده اید؟)

۵- بین دو گروه نرمال و دارای افت تحصیلی در هر دو جنس هم از نظر دفعات و هم از نظر شدت تنبیه بدنی تفاوت معنی دار وجود دارد.

۶- پسران دارای افت تحصیلی بیشتر مشکلات آموزشی داشته اند در صورتی که دختران این گروه بیشتر مشکلاتشان خانوادگی است.

نتایج کلی مربوط به فرضیه های تحقیق

- الف - بین تنبیه بدنی و پرخاشگری پسران رابطه مستقیم و معنی دار وجود دارد.
- ب - بین تنبیه بدنی و افسردگی دختران رابطه مستقیم و معنی دار وجود دارد.
- ج - بین تنبیه بدنی و افت تحصیلی در هر دو جنس رابطه مستقیم و معنی دار وجود دارد.

توصیه ها

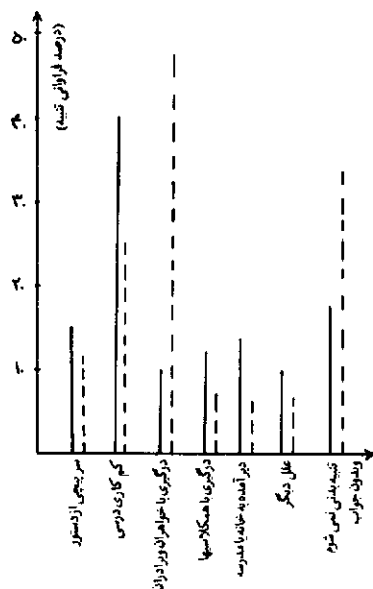
حاصل این تحقیق بطور خلاصه مین

این واقعیت است که: تنبیه بدنی با پرخاشگری، افسردگی و افت تحصیلی رابطه مستقیم و معنی دار دارد. پرخاشگری و افسردگی علاوه بر آنکه می تواند زمینه ساز افت تحصیلی باشد، بخودی خود مسائل و مشکلات فردی و اجتماعی دیگر را هم فراهم می آورد که در برخی موارد زیانهای ناشی از آن به مراتب بیش از افت تحصیلی است.

با کمی دقت در موارد استفاده از تنبیه بدنی توسط اولیاء و مربیان در خواهیم یافت که اکثر این افراد به نادرستی استفاده از تنبیه بدنی آگاهند و در عین حال از آن استفاده می کنند و طبیعی است که بپرسیم اگر می دانند چرا؟

بطور کلی تنبیه عاملی بازدارنده است یعنی ما به کمک انواع آن می خواهیم مانع از بروز رفتار خطا شویم و تنبیه بدنی دارای این ویژگی خاص است که تأثیری فوری دارد یعنی بلافاصله پس از اعمال آن رفتار

نمودار مقایسه عواملان تنبیه دردو گروه دختر و پسر

پروژه شگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

خطا متوقف می شود و چون تشبیهات دیگر معمولاً به این سرعت نتیجه نمی دهد فرد تشبیه کننده به استفاده از تشبیه بدنی تشویق شده بتدریج نسبت به رفتار خود شرطی می شود از اینجاست که حتی افراد آگاه به عوارض تشبیه بدنی از آن استفاده می کنند. عکس العمل فرد تشبیه شونده معمولاً به صورت پرخاشگری یا افسردگی ظاهر می شود که هر کدام خود دارای مضرات متعدد است. کودکان هنگامی که با تشبیه بدنی از جانب بزرگسالان مواجه می شوند چون توان مقابله با ایشان را ندارند به عقب نشینی، خودخوری و نوعی افسردگی موقت یا طولانی متوسل می شوند. ولی میل به واکنش پرخاشجویانه همچنان در آنها نهفته می ماند و چه بسا هنگام رشد و در سنین نوجوانی و جوانی به نوعی پرخاشگری و عصیان تلافی جویانه دست می زنند که به صورت درگیری با والدین و مربیان، فرار از خانه و مدرسه، همکاری با گروههای ضد اجتماعی پناه بردن به مواد مخدر و غیر ظاهر می شود. علاوه بر این تشبیه بدنی از ابعاد دیگری نیز قابل تأمل و بررسی است که در این مختصر نمی گنجد و در پایان خوبست صمیمانه از همه اولیا و مربیان درخواست نمائیم که:

۱- تا ممکن است برای هدایت فرزندان و فراگیران خویش بویژه کودکان از روشهای تشویقی استفاده نمایند.

۲- اگر مجبور به استفاده از تشبیه هستند از انواعی جز تشبیه بدنی بهره گیرند.

۳- تشبیه به نهائی کارساز نیست.

چنانکه گفته شده عاملی بازدارنده است برای متوقف کردن رفتار خطا لذا هنگام استفاده از آن باید درصدد باشند به محض بروز رفتار درست عامل تشویق را جایگزین آن سازند و به کمک آن رفتار جدید را تثبیت نمایند.

منابع و ماخذ

- ۱- السنی، مرضی - اصول روشهای آماری - انتشارات دانشگاه آذربایجان - چاپ چهارم
- ۲- امین، فخرالسادات - روشهای مقدماتی آماری در روانشناسی و تعلیم و تربیت - انتشارات شرکت سهامی کتابهای جیبی - چاپ سوم.
- ۳- امین فر - مرضی - افت تحصیلی (فصلنامه تعلیم و تربیت) - سازمان پژوهش و برنامه ریزی وزارت آموزش و پرورش - شماره های ۷ و ۸ و ۱۳۶۵
- ۴- بیرجندی، پروین - روانشناسی رفتار غیر عادی (مرضی) - کتابفروشی دهخدا.
- ۵- جین گلاس - جولین استانی - آمار توصیفی در روانشناسی - ترجمه عابدی، جمال اسفندیاری، مهناش - انتشارات مدرسه عالی پارس - چاپ ۱۳۵۷
- ۶- دفتر تحقیقات و برنامه ریزی درسی - روش آموزش تعلیمات دینی دوره ابتدائی - کد ۶۰۰۱
- ۷- دفتر مشاوره و تحقیق وزارت آموزش و پرورش - چکیده تحقیقات تربیتی - انتشارات تربیت - چاپ اول.
- ۸- دلاور، علی - روشهای تحقیق در روانشناسی و علوم تربیتی - انتشارات دانشگاه پیام نور - چاپ ۱۳۷۰
- ۹- رئیس دانا، فرخ لفاء - چگونگی درصد قبولی و مردودی در سال تحصیلی ۶۴ - ۱۳۶۳ فصلنامه تعلیم و تربیت سازمان پژوهش و برنامه ریزی وزارت آموزش و پرورش - شماره های ۷ و ۸ و ۱۳۶۵
- ۱۰- ریتال. ۱ اتکسون و همکاران - زمینه روانشناسی (جلد ۲) - ترجمه براهی، محمدتقی و همکاران - انتشارات رشد چاپ اول.
- ۱۱- ریواویکس، نیلسون، النسی، ایزرائیل - اختلالات رفتاری کودکان و نوجوانان - ترجمه منشی طوسی، تقی - انتشارات آستان قدس رضوی.
- ۱۲- شریعتمداری، علی - تعلیم و تربیت اسلامی - چاپخانه سپهر - چاپ اول سال ۱۳۶۵
- ۱۳- شکرهی بکنا، محسن - تعلیم و تربیت اسلامی (کتاب درسی تربیت معلم) - سازمان پژوهش و برنامه ریزی درسی وزارت آموزش و پرورش
- ۱۴- طباطبائی یزدی، عباس - آمار استنباطی (جزوه درسی) دانشکده آموزشی ریتال - سال ۱۳۶۸
- ۱۵- کاپلان سادوک - خلاصه روانپزشکی (جلد ۲) ترجمه بوراافکاری، نصرت الله - انتشارات ذوقی تبریز - چاپ سوم
- ۱۶- کرمی نوری، رضا - مرادی، علیرضا - روانشناسی تربیتی (کتاب درسی تربیت معلم) - سازمان پژوهش و برنامه ریزی وزارت آموزش و پرورش - چاپ ۱۳۷۰
- ۱۷- نادری، عزت الله - سیف نرانی، مریم - روشهای تحقیق در علوم انسانی - انتشارات بدر - چاپ ۱۳۶۶
- ۱۸- نصفی، مرضی، - اصول و روشهای آمار (جلد ۱) - انتشارات دانشگاه تهران - چاپ پنجم.
- ۱۹- هومن حیدرعلی - استنباط آماری در پژوهش رفتاری - انتشارات بیک فرهنگ - چاپ اول ۱۳۷۰

• پی نوشتها:

- ۱- بیرجندی، پروین. «روان شناسی مرضی»، کتابفروشی دهخدا، ص ۲۱۴.
- ۲- برای تحلیل نتایج در این تحقیق از آزمون خی دو، آزمون t استنبودنت و ضریب همبستگی تری سریال استفاده شده است.